

HLAVA NEBO OREL?

A také rolnické, rostlinné, zvířecí a další náměty na našich i zahraničních mincích

Hodit si korunou a zeptat se „hlava, nebo orel?“ je otázkou bud' - anebo. Toto pomyslná volba mezi jedním a druhým, symbolizovaným na minci lícem s obrazem hlavy nebo rubem s orlem, by někdy mohla v skutečném světě u některé mince znít i „klas nebo pluh?“. Na mincích najdeme nejen zmíněnou hlavu (či pannu) a orla (či orlici), ale i mnoho dalších věcí. Velmi často také motivy rostlinné a to zejména pěstovaných, kulturních plodin, ba dokonce i zemědělského nářadí. Prostudujme si tentokrát zblízka kovová platidla různých zemí. Při pozorném prohlédnutí na nich objevíme mnoho pozoruhodného.

Finská borovice, tuniská palma

Již při zběžném pohledu na mince z různých zemí s rostlinnými náměty můžeme říci, že mince jsou věrným odrazem okolního rostlinného světa. Tak na finských mincích nalezneme například borovici na minci s hodnotou 50 penniä z roku 1971

Stará severská borovice, snad konkrétní strom, na líci finské mince 50 penniä.

(též na 20 a 10 penniä), nebo lesní jahody na současné finské dvoueurovce, jako typické zástupce tamní vegetace. Ve státech hustě porostlém lesy jsou jak borovice, tak jahody běžné. V případě borovice vidíme na minci velmi starý strom a je možné, že se do konce jedná o skutečnou, jednu konkrétní borovici, která mohla být pro obraz předlohou (někomu může tento strom připomínat věkovitý dub).

Švýcarský 1 frank z roku 1981: věnec na líci mince je tvořen na levé straně dubovými větvkami s listy a žaludy, na pravé straně alpskou protěží.

Švýcarský jeden frank z roku 1981 má na líci svou číselnou hodnotu orámovanou věncem tvořeným zleva ratolestí dubu se žaludy a vpravo protěží. Protěž jako alpská bylina dobře zastupuje hornatou středoevropskou zemi, která svými vysokými štíty přitahuje turisty z celého světa.

Na mincích jihoevropských zemí nalezneme velmi často zobrazen olivovník a to většinou v podobě olivové větévky, například na italské stolirovce z roku 1996. Pro středomořskou oblast je tato rostlina významnou plodinou a olivový olej z ní získávaný pak základem, na němž neodmyslitelně staví tamní kuchyně.

Z dalších kulturních rostlin jižního konce Evropy zmiňme třeba dvě kukuřičné palice na chorvatské minci 1 lipa s, nám dobře srozumitelným, nápisem „kukuruz“. Zatímco na chorvatském penízi vnímáme teplomilnou kukuřici jako přirozenou a samozřejmou, na finské minci by tatáž působila poněkud nepatřičně a ačkoliv je severské Finsko kupodivu v řadě zemědělských produktů soběstačnou zemí, kukuřici musí dovážet. Jdeme-li ještě jižněji, na druhou stranu Středozemního moře, na africkou půdu, tak na tuniském jednodiněru z roku devatenáct set devadesát nalezneme společně v harmonii ženu trhající olivy, obilné pole s klasy a jako třetí palmu datlovou. A právě na sladké tuniské datle narazíme často v regálech obchodů i u nás.

Chorvatská jednodiněra z roku 1993 s dvěma pěkny palicemi kukuřice.

V hlavní roli obilné klasy

Asi nejčastějším zástupcem kulturních rostlin na mincích našeho kontinentu jsou obilné klasy. Nalezneme je na mincích středoevropských, západoevropských i na penězích zemí východní Evropy. Obilné klasy jsou zde obecným symbolem blahobytu, zajištění života člověka jako jedince a prosperity celého národa, země, státu (viz také Bio č. 3/2013 – článek Obilné klasy jako symbol bohatství).

Klasy se na kulatých kovových platidlech vyskytují v různých podobách. Někdy je to jeden jednotlivý klas jako na francouzské minci 5 centimů z roku 1966. Zde

Olivová ratolest a obilný klas na lícové straně francouzského pěticentimu s hesly francouzské revoluce.

je spojen s olivou a doplněn poselstvím, které dala Francie v heslech své revoluce světu: volnost, rovnost, bratrství, tedy ideálech dohody rozehrávajících naše

srdce. Častěji je možná zachyceno několik klasů – dva, tři či více: například dva klasy na německém feniku z roku 1983 nebo dvojice klasů na francouzské jednofrankové minci z roku 1943, tedy období vichyslického režimu, možná právě z tohoto důvodu je tu pár klasů doplněnou dvousočnou sekyrou. Tři klasy vidíme na chorvatské jednokuně z roku 2001 nebo na rumunské 25 bani, kde rámuje hrdý socialistický obraz traktoru s řidičem na poli. Pět obilných klasů je na portugalských pěticentavech a podobně.

Ještě jednou Francie, tentokrát obilně-válečná: dva klasy obilí obklopující dvoubřitou sekeru z roku 1943 na rubu jednofrankové mince.

Izraelský jednoagorotový penízek se třemi klasy zaujme svým nezvyklým okrajem.

a hebrejským názvem země. Podobně na druhém konci Asie, v Číně, minci 2 feny z roku 1986 rámuje dva klasy. Vedle u nás pěstovaných obilovin samozřejmě v tomto světě dále přistupuje zobrazení rýže, jako nejtypičtější asijské obiloviny, tak například na singapurském dvacetcentu je část rýžové laty.

Veledlouhé obilné klásky na singapurském dvacetcentu jsou části laty rýže, plodiny, která živí miliardy obyvatel Asie.

➔ Práce přináší koláče

Velmi typická je podoba klasů svázaných v obilném snopu, do kterého od nepaměti ženci srovnávali a spojovali sklizené obilí. Snad nejkrásnějším příkladem je zde československá koruna, pocházející z období první republiky, na které drží žena se srpem mohutný snop. U této mince bychom se chtěli podrobněji zastavit v pokračování článku v příštím Bio.

Na naší prvorepublikové koruně je žena s mohutným obilným snopem (fotografie přináší záběr poválečného provedení této mince).

Obilný snop nalezneme též na německých mincích. Na 50 feniku z roku 1920 (?) je snop rozevřen nahoře i dole do šíře, snad aby vyplnil celou plochu platidla, a přes něj stojí nápis „Sich regen bringt Segen“. Slova, která bychom do češtiny mohli přeložit zhruba jako „Čiň se a bude ti požehnáno“ nebo „Snažení přináší požehnání“. Nebo volněji, trochu zjednodušeně také, podívali-li bychom se na obdoby v českých pořekadlech též „Komu se nelení, tomu se zelení“. Případně, pokud bychom obrátili do kladného vyznění známé „Bez práce nejsou koláče“ tak „Kdo pracuje a činí se, bude mít koláče“ nebo krátce „Práce koláče přináší“. Vedle našeho vynaloženého vlastního zemědělského úsilí je předpokladem úrody vždy i přízeň vyšších sil, Boha. K rolnické práci s obilím na poli přistupuje neoddělitelně boží požehnání, které završuje naše pozemské snažení se o chléb náš vezdejší a přináší člověku plné nasycení.

Dalším častým zobrazením obilí na mincích je nakonec symbolický věnec (nebo kruh) tvořený obilnými klasy. V některých případech obepíná obvod mince, v jiných rámuje státní znak dané země.

Ženy sázející stromy

Když jsme začali borovici, vraťme se ještě na chvíli zpět ke stromům. Právě stromy jsou na kovových platidlech časté například jako národní symboly. Na řadě

mincí nalezneme dub, a to v podobě dubových listů, dubové ratolesti nebo stromku. Dub byl posvátným stromem a symbolem Germánů. Dub slyne tvrdostí a odolností svého dřeva, je také spojen s Marsem jako planetou války, boje. Tento strom je hojný na mincích německých, objevili bychom ho však například i na platidlech dánských, švýcarských (viz výše) nebo na 1 dimové (=10 centů) minci Spojených států amerických. V podobě čtyř dubových lístků je na německém říšském desetifniku z roku 1936, na 1 západoněmecké marce z 1990 jsou zase

Výsadbou malého dubu na minci s hodnotou 50 německých feniků.

dvě dvojice dubových lístků i se žaludem na líci. Na minci s hodnotou 50 německých feniků datované rokem 1949 (na záběru novější, méně oběhem otřelá mince ražená 1989) je pak dub spojen i s lidskou postavou: na líci této padesátifenikovy je žena v pokleku sázející dubovou sazenici s pěti listy.

Naproti tomu pro nás, jako Slované, je národním stromem lípa. Lípu lze brát v jistém smyslu jako k dubu protikladnou, její dřevo je měkké, strom symbolizuje slovanskou mírumilovnost a citovost, srdečnost. Listy lípy mají přímo tvar srdce, její sladké květy krásně voní a dávají včelám bohatou snůšku medu. Příkladem mince s lípou je československá koruna, zde s datem 1957. Tuto korunu si dobře pamatuje střední a starší generace, protože byla u nás v oběhu několik desetiletí (až do roku 1992). Na líci mince je mladá žena v pokleku sázející čtyřlístou sazenici lípy, v levé ruce drží další sazenici (nebo sazenice) s kořínky a rýč. Nabízí se ihned srovnání s mincí německou. Obě platidla pocházejí

zhruba ze stejné doby, tedy z poloviny minulého století. Žena na německé minci je vyobrazena přísně z boku a sází, nebo se věnuje sazenici dubové, zatímco československá žena je pootočená čelem k nám a sází lípu. Postava s dubem má hlavu zakrytou šátkem zatímco dívka s lípou je prostovlasá. Obě jsou však bosé a, nakolik to lze z obrazů vyčíst, tak se každá svému stroměčku plně věnuje...

P. Dostál

FOTO – Radomil Hradil
DOKONČENÍ PŘÍŠTĚ

Žena sázející lípu jako náš národní strom na československé koruně z roku 1957.

Poděkování

Děkujeme slečně Lauře Kettunenové a panu Pascalu Kisslingovi za cenné informace k finským a švýcarským mincím. Největší dík vyslovujeme panu Radomilu Hradilovi za možnost numismatických a zemědělských konzultací, pečlivý výběr a popis mincí jednotlivých států, včetně pořízení jejich fotografických záběrů.

Poznámky

Uvedené mince řady evropských států jsou zástupci národních měn jednotlivých zemí před zavedením současné jednotné evropské měny. Řada z nich tedy patří dnes již historii: francouzské franky, finské marky, německé marky, italské liry apod. Z pohledu rozmanitosti jsou však právě ony nositelem různosti a bohatosti, jedinečné pro ten který stát. Vedle známých základních jednotek měn určitých států je zpravidla každá měna tvořena i menšími, drobnými díly, například chorvatská kuna lipy, izraelský šekel arogoty, švýcarský frank rapy, československá koruna haléř apod. V textu uvádíme pro zjednodušení přímo i tyto menší jednotky bez jejich vztahu k základní jednotce měny (např. 100 agorotů = 1 šekel), byť nemusí být vždy obecně známé.

Zeměpisná hádanka na minci

Vedle rostlin lze na mincích nalézt někdy i zeměpisné výjevy. Na minci datované 1990 vidíme obrys zeměpisné mapy, snad jakoby dva sousedící státy. Poznáte, o které státy či stát se jedná? Pomůckou při řešení může být na penízi uvedený nápis. Rozluštění zasilejte do redakce Bio – adresa v tiráži – elektronicky, dopisem nebo SMS a to do 27. října, přinese ho v příštím čísle. Vytloštěnému výherci zašleme rostlinný produkt pocházející z dané země v biokvalitě!

